

În ceața trecutului



În ceața trecutului

Există vremuri și perioade din care o mare parte se ascunde în spatele unor nori grei de ceață. Nu pentru că oamenii au uitat, ci pentru că mulți pur și simplu nu au auzit și nu au știut niciodată.

Acea generație a plecat de mult dintre noi. Și copiii lor, care atunci erau mici și auzeau ici și colo povești în casă, au crescut, au îmbătrânit, iar mulți dintre ei au luat cu ei în mormânt tot mai multe amintiri și povești care nu au fost niciodată scrise.

Și astfel a rămas în urmă o lume întreagă — o lume a familiilor, târgurilor, satelor, pribegiilor, temerilor și speranțelor — ascunsă în spatele acelei ceți a trecutului.

Basarabia și Bucovina de dinaintea celui de-Al Doilea Război Mondial făceau parte dintr-o Europă care arăta atunci cu totul altfel. Țări pe care le cunoaștem astăzi, precum Moldova și Ucraina, încă nu existau în forma lor actuală.

Mama mea spunea simplu că este din Basarabia, iar vecina de pe stradă spunea că este din Bucovina. Pentru ele, acestea erau nume clare — locuri adevărate ale casei, familiei, copilăriei și amintirilor. Dar cine din generația tânără de astăzi ar mai înțelege despre ce locuri vorbeau ele?

Basarabia a făcut parte, timp de mai bine de o sută de ani, din Imperiul Rus. Bucovina, în schimb, a făcut parte din Imperiul Austro-Ungar. Ambele imperii erau uriașe și multinaționale și cuprindeau numeroase popoare, limbi și religii sub o singură stăpânire.

Și evreii care trăiau în cele două regiuni au fost influențați de lumile din jurul lor. Iudaismul din Basarabia era, într-o anumită măsură, diferit de iudaismul lituanian sau de cel din Polonia, unde a crescut tatăl meu. Acolo, într-o regiune nu departe de Lublin, viața evreiască era puternic influențată de hasidism, de curțile rabinilor hasidici, de casele de studiu și de o lume a studiului Torei.

În Basarabia, lumea era puțin diferită. Și acolo existau rabini, case de studiu și viață religioasă, desigur, dar în multe locuri evreul era mai apropiat de sat, de comerțul local, de meșteșuguri și de munca pământului. Poate că există ceva simbolic în faptul că pământul Basarabiei era atât de negru și de roditor. Oamenii trăiau din el și alături de el. Uneori mi se pare că în Basarabia oamenii munceau mai mult cu mâinile și stăteau mai puțin în casa de studiu — nu pentru că Tora ar fi fost mai puțin importantă pentru ei, ci pentru că viața însăși era foarte strâns legată de câștigarea existenței, de pământ și de anotimpurile anului.

Apoi a venit Primul Război Mondial.

Marile imperii, care timp de generații păreau aproape veșnice, s-au prăbușit unul după altul. Imperiul Rus s-a destrămat în urma Revoluției din 1917, iar Imperiul Austro-Ungar s-a destrămat complet la sfârșitul războiului, în anul 1918. Într-un timp foarte scurt a dispărut o întreagă lume politică ce existase timp de generații.

Dar granițele se pot schimba, se pot muta și chiar pot dispărea — oamenii, cultura și limba nu dispar atât de repede.

În anul 1918, atât Basarabia, cât și Bucovina au trecut sub stăpânirea României. Pe hartă se putea muta linia. În viața reală, lucrurile erau mult mai complicate.

Oamenii nu trec împreună cu granițele într-un mod ordonat, așa cum muți o linie pe hartă. În spatele noilor linii se aflau oameni.

Încă din anul 1914, odată cu izbucnirea războiului, mii de refugiați se deplasau pe drumuri. Bucovina era o zonă de lupte care a trecut de mai multe ori dintr-o mână în alta între armata austro-ungară și armata rusă. Familii evreiești și-au părăsit casele, uneori cu foarte puține bunuri, și au încercat să ajungă într-un loc mai sigur.

Dar ei nu erau doar refugiați ca toți ceilalți. Erau evrei. Chiar dacă trăiseră sute de ani printre popoarele slave, într-o lume creștin-ortodoxă, au rămas în mare măsură o comunitate separată — prin religia lor, obiceiurile lor, limba lor și modul lor de viață.

Istoria îi învățase deja că viața alături de vecinii lor putea fi liniștită timp de mulți ani, dar în vreme de criză totul se putea schimba foarte repede. Era de ajuns un război, o schimbare de regim, un zvon sau o instigare pentru ca evreul să devină din nou străin, suspect și, uneori, chiar vinovat. Memoria evreiască purta deja atunci urmele pogromurilor generațiilor precedente, printre ele și pogromurile lui Hmelnițki, în care comunități întregi au fost distruse într-un timp foarte scurt.

Și clădirile satului spuneau, în felul lor, această diferență. Biserica ortodoxă era de obicei o construcție solidă, din piatră, aflată în centrul așezării și care uneori rămânea în picioare timp de generații. Sinagoga evreiască, în schimb, era în multe locuri o clădire mai simplă și uneori construită din lemn. Când venea focul, ea era printre primele care dispăreau.

Poate că există în aceasta un simbol dureros al celor ce aveau să urmeze. Bisericile au rămas în picioare, clopotele au continuat să bată, iar tradiția locală a continuat să fie transmisă din generație în generație. Dar atunci când sinagoga a ars și comunitatea care se ruga în ea a dispărut, nu a dispărut doar o clădire. A dispărut și o parte din memoria locului însuși.

În ceața trecutului

„În ceața trecutului” este dorința noastră de a ne întoarce puțin înapoi — către o perioadă care a precedat chiar și nașterea părinților noștri, dar care probabil a influențat, într-un fel sau altul, și viețile noastre.

Pentru mine, „În ceața trecutului” înseamnă să încerc să mă apropiu de anii în care s-a născut mama mea, Naomi Hulin, în anul 1919, și poate să merg puțin și dincolo de aceasta — către perioada în care bunicul Dov și bunica Sara erau tineri, au crescut, și-au întemeiat o familie și au trăit într-o lume care pentru ei era prezentul, dar care pentru mine este deja aproape în întregime ceață.

Până acolo încă mai pot ajunge cu ajutorul poveștilor, numelor, documentelor și amintirilor transmise în familie. Dincolo de acel punct, drumul devine mai greu. Chipurile se estompează, vocile dispar, iar numele nu-mi mai spun prea multe. Aceasta este limita mea spre trecut.

Este un gând puțin ciudat: va veni o zi când și ceea ce scriu eu astăzi, în anul 2026, va fi foarte îndepărtat pentru cei care vor veni după noi. Poate că și ei vor încerca să înțeleagă cine am fost, cum am trăit, la ce ne-am gândit și ce am încercat să păstrăm în memorie. Ceea ce nouă ni se pare astăzi clar și de la sine înțeles va fi atunci doar încă un strat al timpului, ascuns undeva în „ceața trecutului”.

Poate tocmai de aceea este important să scriem acum. Nu pentru a risipi toată ceața — acest lucru nu mai este posibil — ci pentru a lăsa în ea câteva puncte de lumină.